Ze Sociálního ústavu Československé republiky.

O devítileté školní povinnosti, velmi časovém to problému, přednášel dne 11. prosince m. r. na schůzi Sociálního ústavu ČSR. min. rada z ministerstva školství dr. K. Velemínský. Přednášející v úvodě své přednášky pravil, že podnět k řešení problému prodloužení školní návštěvy vyšel z Anglie, kde již přes 2 roky pokoušejí se o zákonné řešení této otázky. Požadavek prodloužení školní návštěvy do 15 roků zdůrazněn byl mezinárodně zejména na Ženevském pedagogickém sjezdu roku 1929 a na valném shromáždění Mezinárodního sdružení pro sociální pokrok v Curychu 1929. V evropských státech není dosud všude zavedena ani 8letá školní povinnost. V zemích severských začíná školní povinnost od 7. roku a v Rusku dokonce od 8. roku. V našem státě zavedena jest 8letá školní docházka teprve nyní na Slovensku, v Podkarpatské Rusi zůstává školní docházka 6letá.

Není-li zákonné povinnosti o prodloužení školní návštěvy do 15 let, činí se pokusy, aby soukromou cestou se tak stalo. V Německu je snaha přidati k 8leté škole obecné ročník devátý. U nás je skoro 100.000 žáků přes 14 roků starých na školách národních, z nichž zůstala ve škole značná část dobrovolně, zejména ve 4. ročníku škol občanských. Učitelstvo podporuje i toto dobrovolné prodlužování školní návštěvy, protože učivo dá se lépe rozděliti. Dělnické kruhy vítají rovněž snahu prodloužení školní návštěvy v zájmu dětí, ale finanční překážky jim brání, aby se postavily za všeobecné uskutečnění této zásady.

V Anglii i v Prusku přikročují k zákonnému prodloužení školní návštěvy ze snahy po zmírnění nezaměstnanosti. Anglický zákon má se vztahovati jen na kraje průmyslové, nikoli též na zemědělské. Rodičům těchto dětí má se dostati podpory za to, že jsou povinni posílati děti o rok déle do školy. Jen příliš vysoké náklady dosavadního projektu brání jeho uskutečnění. V Německu je vedle důvodu nezaměstnanosti zdůrazňován pro prodloužení školní návštěvy též důvod sociální, zdravotní a pedagogický. Berlínští školní lékaři zjistili, že 40% dětí 14letých není po stránce zdravotní, rozumové i mravní způsobilých pro praktický život. V Prusku je rozpor mezi ministerstvem obchodu a vyučování o tom, jak nejlépe 9. školní rok využíti. Ministerstvo obchodu navrhuje přidati tento rok škole pokračovací, kdežto ministerstvo vyučování škole národní. Protože mladistvým zaměstnancům vyplácí se na podporách v nezaměstnanosti asi 500 mil. Kč, počítá se, že by se zadržením 200.000 dětí do 15 let ve škole ušetřilo asi 300 mil. Kč.

Dr. Velemínský soudí, že u nás prodloužení školní návštěvy nemělo by vlivu na zmenšení nezaměstnanosti. Podle statistických výpočtů prof. dr. Schoenbauma je letošního roku asi 143.000 14letých, příštím rokem počet tento klesne na 129.000. Z toho odejde podle prof. dr. Schoenbauma asi 87.000 14letých do praktického života (55.000 hochů a 32.000 děvčat). Protože odejde do zemědělství asi 30.000 14letých, kteří nekonkurují nezaměstnaným, mohlo by se u nás jednati pouze o 50.000 hochů i děvčat, kteří by nevstoupili do praktického zaměstnání. Dr. Velemínský však dokazuje na základě statistiky neumístěných učňů, že mladí zaměstnanci mezi sebou si nekonkurují na trhu pracovním. Nelze proto u nás počítati, že s prodloužením školní návštěvy nastane úbytek na nákladech na nezaměstnané nebo zlepšení pracovního trhu. Zavedení 9leté docházky školní vyžádalo by si v prvním roce nákladu asi 430 mil. Kč. Přes to však soudí dr. Velemínský, že důvody zdravotní, pedagogické i kulturní mluví pro to, aby školní docházka byla pro-

dloužena. Pokud jde o využití tohoto prodloužení školní návštěvy, uvádí dr. Velemínský, že se od řešení tohoto problému u nás očekává zkrácení učňovské doby na 2 roky a zkrácení vyučování na školách pokračovacích rovněž na 2 roky. Ke konci své přednášky uvedl řečník, že i když problém prodloužení školní návštěvy do 15. roku nebude řešen naráz, že jeho řešení se nezastaví. Jeho uskutečnění jest u nás usnadňováno tím, že značná část dětí zůstává dobrovolně po 14. roce na školách měšťanských. Také učitelstvo se vyslovuje pro zavedení devátého školního roku.

Debatu o přednášce zahájil ředitel státní průmyslové školy inž. Rosa, který nepřimlouvá se za přičlenění 9. školního roku ke školám národním, nýbrž doporučuje, aby věnována byla péče mladistvým dělníkům a učňům od 14—17 let, takže by dopoledne byli v praktickém zaměstnání (asi 30 hodin týdně) a odpoledne měli by vyučování na školách pokračovacích. Také mluvčí z řad dělnických plně se připojuje k názoru inž. Rosy. Prof. dr. Schoenbaum je toho názoru, že u nás není na trhu pracovním krise mladistvých, nýbrž krise starších zaměstnanců. Vzhledem k úbytku porodů a zvyšováním blahobytu rodin soudí, že by dělnické rodiny se nebránily vydržování dětí o rok déle na školách.

Ministerský rada Buzek z min. školství varuje před překotným řešením problému jen s hlediska nezaměstnanosti a navrhuje jeho řešení s hlediska hygienického, sociálního a pedagogického. Pouhé ponechání 9. ročníku u škol měšťanských nedoporučuje, protože by se zhoršila úroveň měšťanských škol, ježto nejsou místnosti a učitelé, a dnes při neblahé situaci finančního hospodářství obcí není naděje na brzké zlepšení. Nemůže se též jednat o prodloužení školní návštěvy jen ve městech, protože by jednotná úroveň vzdělání utrpěla. V málotřídních venkovských školách by přičlenění 9. ročníku nebylo proveditelné. Soudí proto řečník shodně s inž. Rosou, že je třeba věnovati pozornost vzdělání mladistvých učňů a zaměstnanců. Profesor Filip soudí, že ve školách jsou děti v mladém věku přetěžovány. Doporučuje posunutí vstupního roku do škol, ovšem všeobecně, bez výjimek. S tímto posunutím nesouhlasí ovšem ministerský rada Buzek, který soudí, že by pak znamenalo velkou nevýhodu jak pro ty, kdož jdou na studie, tak i pro učně. Dr. Štern upozorňuje na nelogičnost nynějšího zjevu, totiž na nedostatek učňů a na současné propouštění zaměstnanců starších, dokonce již 40letých. Soudí, že veřejné mínění z důvodů citových bylo by nyní příznivé k realisování navrhovaného projektu.

»O organisaci obecně prospěšné stavební činnosti v Německu« přednášel dne 8. ledna 1931 universitní profesor dr. Jindřich Rauchberg.

Před vlastní přednáškou předsedající I. jednatel dr. Štern věnoval posmrtnou vzpomínku zemřelému členu ústavu dr. J. Skochovi.

Profesor dr. Rauchberg podal na základě vlastního pobytu v Německu zajímavé poznatky o organisaci obecně prospěšné stavební činnosti v Německu a opatřování peněz k této činnosti. Pokud jde o organisaci stavební činnosti, probral přednášející těchto 6 různých forem této činnosti: 1. zřizování domů pro tovární dělníky; 2. obecní stavební činnost; 3. stavební činnost družstevní; 4. obecně prospěšné akciové společnosti; 5. stavební spořitelny a 6. společnosti pro bytovou péči. O zřizování bytů továrnami pro dělníky uvedl, že tato forma jest zatlačována ostatními formami obecně prospěšné stavební činnosti, protože plně nevyhovuje ani zaměstnavatelům ani zaměstnancům. Také před druhou formou obecně prospěšné stavební činnosti, totiž zřizování obytných domů obcemi a samosprávnými územními svazky, v kterémžto směru Německo vykonává velmi mnoho, jest v poslední době dávána přednost jiným formám stavební činnosti. Nejrozšířenější formou stavebního podnikání obecně prospěšného jsou v Německu stavební družstva.

která zaznamenávají zejména po válce neobyčejný vzrůst, takže v roce 1928 jest v Německu již přes 4300 stavebních družstev. Obecně prospěšné akc. společnosti jsou v Německu 4, jejichž činnost rozprostírá se na celou německou říši, vykazují bytovou položku ve velkých rysech, domy přecházejí ihned do vlastnictví obyvatele. Stavební spořitelny jsou nejmladší formou obecně prospěšné stavební činnosti. Při této formě jest sice společné spoření, ale nikoli společné zřizování obytných domů. Každý ze střadatelů může stavěti podle libosti, kde chce. Z nashromážděných úspor mohou stavěti střadatelé, kteří byli vylosováni podle pořadí. Výplata děje se nikoli přímo stavebníkovi, nýbrž stavebním živnostníkům. Při této formě obecně prospěšné stavební činnosti odpadají totiž výhody společného bydlení, ale umožňuje se tím opatření laciného a zdravějšího bydlení i lidem, kteří nemohou anebo nechtějí bydleti ve společných koloniích. Vývody v uvedených formách stavebního podnikání doprovodil prof. dr. Rauchberg statistickými údaji.

Pak přikročil přednášející k otázce získání peněz pro stavební činnost a uvedl, že stále přicházejí zde v úvahu především dřívější prameny, totiž peněžní ústavy a soukromé pojištění. Mimo to jest však nutno opatřiti i peněžní prostředky z pramenů veřejných. Přicházejí tu v úvahu sociálně pojišťovací ústavy, dále zvláštní domovní daň činžovní a konečně finanční prostředky speciálních bank, zřízených pro podporu stavebního ruchu. Ze sociálních pojišťovacích ústavů, které mají úplnou volnost v umisťování svých reserv, věnovaly některé stamilionové částky, t. j. někdy přes 50% svého jmění, bytové péči. Účelem zvláštní činžovní daně jest urovnati rozdíly mezi znehodnocením starších hypotekárně zatížených domů následkem znehodnocení Mk a činží, která dnes již dosáhla předválečné výše. Tímto způsobem mohlo býti v hospodářském roce 1928/29 věnováno dalších 800 mil. Mk pro stavbu malých a laciných bytů. Finanční tíseň říše nutí vládu, aby nyní použila prostředků, určených k podpoře stavebního ruchu, k účelům jiným. Speciálních bank, zřízených k účelům čistě stavebním, je již v Německu několik a ty věnovaly podpoře stavebního ruchu několik set milionů Mk. Hlavním úkolem akc. společností pro bytovou péči jest finanční a stavební porada a opatření peněžních prostředků stavebníkům.

Řečník ke konci své přednášky vyslovil naději, že také u nás současně s odbouráním ochrany nájemníků a se zavedením volného bytového hospodářství bude nutno sáhnouti k osvědčeným cizím vzorům podpory obecně prospěšné stavební činnosti.

O Mezinárodním úřadu práce a nezaměstnanostní krisi přednášel na schůzi Sociálního ústavu dne 12. ledna 1931 v přeplněné velké přednáškové síni francouzského institutu ředitel Mezinárodního úřadu práce Albert T h o m a s. Předseda Sociálního ústavu dr. W i n t e r uvítal shromážděné, zejména příslušníky diplomatického sboru, zástupce čs. vlády a členy zákonodárného sboru. Pak vyznačil předsedající v úvodním proslovu velmi výstižně rozdíl mezi přednáškou ředitele Thomase v Sociálním ústavě před 3½ lety a jeho přednáškou dnešní. Tehdy v době hospodářské prosperity u nás bylo třeba hájiti 8hodinovou dobu pracovní a Albert Thomas mluvil v Praze pod dojmem II. Dělnické Olympiady a o využití volných chvil dělnictva. Dnes, kdy následkem krise hospodářské nezaměstnanost i u nás roste, vybral si ředitel Thomas pro svoji přednášku problém, jímž se máme v přítomné době nejvíce obírati, totiž problém nezaměstnanosti. — Přednáška je otištěna v tomto čísle »Sociální revue«.

»**O podstatě a cíli družstevního hnutí**« přednášel dne 15. ledna senátor Frant. Modráček. Předseda dr. Winter uvedl, že přednáškou senátora Modráčka, jednoho z předních zakladatelů a průkopníků družstevního hnutí u nás, zahajuje Sociální ústav Československé republiky

cyklus přednášek o družstevním hnutí. Účelem tohoto cyklu jest upozorniti veřejnost na důležitý význam družstevnictví v nynějším hospodářském životě, zejména pak pro vybudování nového hospodářského řádu. Cyklus má též získati nové nositele družstevní myšlenky, kteří by pokračovali v práci starší generace.

Senátor Modráček v úvodu své přednášky zdůraznil, že družstevní hnutí vykazuje za posledních 25 let takový rozvoj, jakým se nemůže vyznačiti žádné moderní hnutí. Z 5 milionů členů vzrostlo dnes více než 10kráte. S jeho rozvojem vzrostla i jeho hospodářská činnost, vniklo i do oborů, které pro ně byly dříve pokládány za nepřístupné. V prvé části vlastní přednášky pojednal řečník nejprve o podstatě a zájmech družstevního hnutí, v druhé části pak o jeho směrnicích a cílech.

Většina lidí a rovněž i zákonodárství dívají se na družstevnictví stejně jako v době jeho vzniku, totiž jako na hnutí svépomocné. Také teorie není si vždy vědoma pravé podstaty družstevního hnutí. Znakem svépomoci není plně podstata družstevního hnutí vystižena, musí k tomuto znaku přistoupiti vlastnosti další, to je způsob, jakým se tato svépomoc provádí, a cíl, za kterým se provádí. Má-li určitý podnik býti podnikem družstevním, musí se, podle řečníka, vykazovati dvěma nerozlučně spojenými znaky, totiž hospodářskou službou sdruženým účastníkům a jejich hospodářskou součinností. Tyto dvě zásady vyznačuje nejen moderní družstevnictví, nýbrž i všechna sdružení všech věků, jež mají ráz družstev. Podle těchto zásad můžeme jasně odlišiti formy družstevní od nedružstevních (na př. od obchodních společností, nepravých družstev atd.). U nedružstevních forem společného podnikání za nynějšího hospodářského systému je hlavní věcí zisk, kdežto u družstev ustupuje tato otázka do pozadí.

Jinými vlastnostmi družstevního podnikání jsou demokracie, odpovědnost sdružených účastníků a solidarita. Hospodářská součinnost znamená logicky rovnost členů v rámci družstva co do práv, povinností i odpovědnosti. Nejdůležitější reformou, způsobenou v hospodářském podnikání hnutím družstevním, je okolnost, že smiřuje na pohled nesmiřitelné protivy, na nichž je založen nynější hospodářský řád. Svými vlastnostmi představuje družstevní hnutí v nynějším hospodářském systému útvary odlišné a nové nejen svou formou, nýbrž i obsahem.

Na otázky, jaký je cíl družstevního hnutí, zda má ono kořeny v nynějším hospodářském řádu a zda lze v něm spatřovati počátky tvořícího se nového řádu hospodářského a sociálního, zda nový systém vzejde ze sdružení spotřebitelů či výrobců, na ty všechny důležité otázky odpovídá řečník pro nedostatek času pouze uvedením nejvšeobecnějších výhledů do budoucnosti. Protože musíme věřiti v pokrok civilisace, musíme věřit i v pokrok demokracie, bez níž by pokroku civilisace nebylo. Řečník je přesvědčen, že vývoj jde a nutně půjde od demokracie politické k demokracii hospodářské. V tom směru pak vykonává družstevní hnutí nesmírný úkol, neboť vychovává národ k demokratické správě kolektivních hospodářských útvarů, které nutně nastupují místo malých útvarů individuálních, připravuje generace pro nové doby, pro něž formuluje stěžejní zásady, protože nový hospodářský řád může býti založen jedině na těch zásadách, na nichž spočívá hnutí družstevní, totiž na hospodářské součinnosti, na rovnosti a solidaritě.

Na téma »**Vývoj družstevního hnutí**« přednášel dne 21. ledna t. r. redaktor Ústředního svazu čs. družstev Em. Škatula a téhož dne ředitel Velkonákupní společnosti E. Lustig na téma »**Současný stav a vyhlídky organisace spotřebitelů**«.

Redaktor Škatula uvedl, že počátky moderního družstevnictví spadají sice do prvních dob průmyslového rozvoje, že však družstevní myšlenka má kořeny mnohem starší: různé její projevy spatřujeme

v dobách nejstarších, ve státech klasického starověku, v hospodářských útvarech dohasínajícího středověku a hlavně za počínajícího rozvoje hospodářského v novověku. Myšlenku kooperativního žřízení shledáváme více méně vyjádřenu také v některých utopiích a v rouše literárním ve mnohých románech novější doby. Prvním známým družstevním dokladem v moderním slova smyslu je Weaver's Society z Fenwicku (1761) u Glasgowa a v době rychle se vyvíjející tovární výroby z konce stol. XVIII. a počátku stol. XIX. zakládány již četné potravní a výrobní spolky na půdě anglické. Mocných podnětů dostalo se tomuto hnutí Rob. Owenem a jeho současníkem Vilémem Kingem, pak proslulým příkladem Ročdalských Průkopníků z r. 1844. Rochdale znamená novou etapu ve vývoji hnutí hlavně svým programem. Na evropské pevnině byli to Fourier a Buchez, kteří razili cesty družstevní myšlence, první svým falanstérismem, druhý pak družstvy výrobními. První pokus konsumního družstva, lyonský Commerce Véridique et Sociale, ztroskotal (1833) a nedařilo se ani družstevnictví výrobnímu, jemuž se za vlády Ludvíka Blanca dostalo značné materiální státní podpory. O rozvoj třetí větve družstevního hnutí, o družstevnictví peněžní a úvěrové, zasloužili se Němci Schulze-Delitzsch a Raiffeisen, jichž soustav použito bylo pro vybudování dnes rozsáhlé sítě družstev lidového peněžnictví v celém světě. Do poloviny min. století spadají počátky hnutí v Německu, Rakousku a také jednotlivé pokusy v českých zemích. Průkopníky družstevní myšlenky byli tu dr. Cyril Kampelík, Fr. Šimáček a dr. F. L. Chleborad. Tomuto se podařilo vyvolati silné hnutí družstevnictví spotřebitelského založením pražského Oulu (1867), spolku tehdy velikého, který však následkem vnitřních sporů 1875 likvidoval a s ním množství spolků ostatních. Oživení družstevního ruchu nastalo pak až v letech 90. min. stol. Mezitím počalo se již soustřeďovati u nás družstevní hnutí zemědělské. Lokální družstva, hlavně výrobní, méně již konsumní, v našich zemích počala se seskupovati kolem vídeňského ústředního svazu. Tento stav trval ještě roku 1905, kdy vzhledem k novému revisnímu zákonu svolána byla první konference českých družstev do Prahy. Snahy po osamostatnění českého hnutí družstevního v dělnictvu organisovaném politicky a odborově vedly později r. 1907 k prvnímu sjezdu českých družstev, v r. 1908 k založení Ústředního svazu československých družstev. V současné době vyvíjí se družstevní hnutí v Československé republice ve třech hlavních skupinách: zaměstnanecké, zemědělské a středostavovské. Co do počtu družstev nejsilnější je skupina zemědělská, za ní pak následuje skupina dělníků a zaměstnanců. Celkem je v republice přes 15.000 družstev všech druhů. Družstevní myšlenka zapustila u nás pevné kořeny a hnutí družstevní prokazuje osobám hospodářsky slabším nesmírné služby. Lze doufati v další upevnění a v další vývoj tohoto hnutí i u nás.

Ředitel Lustig ve své přednášce upozornil nejprve na skutečnost, že myšlenka společného družstevnictví překonala již i u nás nápory kruhů jí nepříznivých a že si razí vítězně cestu. Naše družstevnictví spotřební však trpí velikou roztříštěností, neboť každá politická strana dělnická a i strany nedělnické, které soustřeďují větší počet hospodářsky slabších konsumentů, vytvořily si u nás vlastní družstva spotřební a jejich ústředí. Roztříštěnost a zpolitisování spotřebního družstevnictví vadí tomu, že nemůže vykázati takový výsledek, jaký by od jeho velikosti bylo možno očekávati, a proto doporučuje řečník vřele jeho odpolitisování a soustředění. Tím bude možno dojíti k vyšší výkonnosti lokální i ústřední a přejmouti ve větší soukromou distribuci a výrobu do vlastní správy. Důsledek toho bude pak zeslabení soukromokapitalistického podnikání výrobního i distribučního, ovlivnění hospodářského života zásadami podnikání kolektivního a dosažení evolucí revolučního přesunu hospodářské moci z rukou soukromokapitalistických do rukou kolektivity. K dosažení tohoto cíle nutno vychovávat nejen

vedoucí činitele, nýbrž i masy. Propagaci družstevní myšlenky slouží velmi rozšířený družstevní tisk, přednášky, kursy atd. Pokud jde o stav našeho družstevnictví, uvádí řečník: roku 1927 bylo u nás 1038 družstev spotřebních, 8 ústředen, z nichž nejdůležitější jsou 3 (Ústřední svaz čs. družstev, Verband deutscher Wirtschaftsgenossenschaften a Unie čs. družstev). Z 808 družstev spotřebních, které roku 1927 podaly zprávy a čítaly 774.851 členů, bylo 561 československých s 535.592 členy, 220 německých (231.630 členů), 7 polských (2935 členů), 4 ruská (361 členů) a 16 maďarských (4313 členů). Z těchto číslic usuzuje přednášející, že nutno ve vývoji spotřebního družstevnictví ještě mnoho vykonati. Podíly členů obnášely 76½ mil. Kč, tržba 1838 mil. Kč a aktiva družstev 603½ mil. Kč. Přes tuto zdánlivou dobrou situaci finanční vytýká řečník našemu spotřebnímu družstevnictví, že celé podíly i reservy družstev jsou pevně uloženy v nemovitostech, kdežto obchodní a provozovací kapitál je čerpán ze zápůjček členů a peněžních ústavů. V některých družstvech jsou také nízké členské podíly. Vlastní výroba spotřebních družstev zaměstnávala v roce 1927 9605 zaměstnanců. Dalším doplněním spotřebitelského družstevnictví jsou ústředí pro společný nákup a výrobu, z nichž celostátní význam mají pouze 3. Jejich tržba v roce 1929 činila 1148 mil. Kč, z toho pak přes polovinu připadá na Velkonákupní společnost. Činnost těchto ústředen směřuje k tomu, aby spotřeba byla soustředěna a na základě toho aby organisována byla vlastní výroba. Ústředny provozovaly v roce 1929 44 podniků (Velkonákupna 25) a zaměstnávaly 1876 zaměstnanců.

O zemědělském družstevnictví a výsledcích jeho práce přednášel dne 29. ledna t. r. gen. ředitel Ústř. jednoty hospodářských družstev dr. L. F. Dvořák. — Z obsahu této přednášky uvádíme několik zajímavých údajů o rozsahu družstevní činnosti zemědělské. Nejsilnější větví družstevnictví zemědělského jsou Kampeličky, jichž jest 5631 spolu se záložnami zemědělského charakteru, takže v každé třetí obci s obyvatelstvem do 2000 jest úvěrní vesnické družstvo. Tyto ústavy mají na 1,500.000 vkladatelů, 7 miliard vkladů a u 450.000 dlužníků na 5 miliard zápůjček

Skladištní družstva, počtem 333, prodávají ročně 180.00 vagonů plodin i potřeb zemědělských v ceně asi za 2 miliardy Kč. Z 8347 obcí v Čechách bylo r. 1928 zelektrisováno 3005 a z toho 1564 elektrárenskými družstvy. Všech družstev zemědělských počítá se na 10.407 s 1,100.000 členů. Sdruženy jsou ve 12 hlavních svazech revisních, jež mají 145 mil. Kč vlastního jmění a spravují 2393 mil. Kč jmění. Těmto svazům je přičleněno 22 ústředí obchodních, která r. 1929 prodala zboží za 1438 mil. Kč. Všechna družstva místní prodala pak zboží celkem za 3 miliardy. Hlavní revisní svazy spojeny jsou ve vrcholný svaz Centrokooperativ. Všechna stavba družstevní organisace zemědělské jest dílem 40 let.

Srovnáme-li činnost družstevních podniků zemědělských s jinými podniky, můžeme konstatovati, že své úkoly řádně plní. Pokud jde o Kampeličky, dokazuje řečník, že vyhověly vždycky úvěrové potřebě, která se u nich hlásila a že to činí za sazeb co nejlevnějších. Tou dobou v českých zemích z největší části za 5½%—6%, při čemž úrokové rozpětí jejich jest nejmenší. Statistickými srovnáními s řadou cizích států dokázal řečník, že naše Kampeličky pracují levněji, nežli všecky podobné podniky v jiných státech evropských, pouze švýcarské Kampeličky pracují se stejně malou režií, jako naše. Povahu spojení peněžního místních družstev s ústředními pokladnami doložil zajímavými diagramy, ukazujícími velikou pravidelnost přílivu a odlivu peněz z ústředních pokladen podle poměrů práce zemědělské (odliv na jaře, příliv na podzim po žních). Rovněž ukázal na fakt, že Kampeličky na českém jihu jsou více spořitelnami, kdežto na českém severu a východě více záložnami, takže se ve svém spojení v ústřední

pokladně vhodně doplňují. Konstatoval pak, že dnes Ústřední jednota hospodářských družstev jest největší neveřejnou ústřední pokladnou úvěrních družstev zemědělských v celé Evropě. Probíral pak důležitou otázku rozpětí cen, které dostává výrobce a které platí spotřebitel. Rozpětí toto proti poměrům předválečným stouplo, jak demonstroval daty z různých států. Jde o zjev, který hledí řešiti různé podnikatelské formy různými cestami. Vedle konsumentů, kteří hledí zkrátiti cestu od výrobce ku spotřebiteli svými družstvy konsumními, jsou to družstva zemědělská, která hledí své plodiny a výrobky buď přímo nebo po zpracování dodati obchodu buď přímo, nebo posledním konsumentům pomocí konsumních družstev a jich ústředí. Stejně tak však činí průmyslníci v některých odvětvích, prodávající přímo konsumentům, tytéž snahy vidíme u obchodníků v drobném, spojujících se v obchodní velkonákupnu, konečně stejně počíná si i velkoobchod, který zřizováním filiálek, prodejen, po př. i výroben, hledí rovněž dostati se k poslednímu konsumentu. Na statistice o tržbě a režii jednotlivých družstev zemědělských z různých států dokázal řečník, že družstva českosl., jmenovitě skladištní, pracují s daleko menším rozpětím, nežli družstva v cizině, srovnal tyto údaje s podobnými údaji družstev konsumních i obchodních a s přístupnými údaji o podnicích jednotlivých obchodníků, jak uveřejněny byly v Německu, a konstatoval, že režie zemědělských družstev skladištních jest velice malá.

Družstevnictví zemědělské sdružuje hlavně malé a střední rolníky, jichž ve družstvech skladištních jest organisováno celkem 196.000. Z nich 86·6% mělo usedlosti ve výměře do 20 ha. Podle prací profesora Brdlíka víme, že důchod zemědělský z výměry do 5 ha z 89% jest důchodem z práce a jen 11% důchodem z kapitálu. Při hospodářství pak do 20 ha plyne z práce 73% důchodu a jen 27% z kapitálu. Jestliže tudíž pomáhá družstevnictví svému členstvu zhodnotiti jeho výrobky, pomáhá tím průměrně z 80% zhodnotiti jejich práci a pouze z 20% zhodnotiti jejich kapitál.

Družstevnictví zemědělské, zachovávajíc výhody hospodářské svobody pro zemědělce, chrání ho společným postupem před výstřelky krajního individualismu i kolektivismu. Prostřednictvím družstevnictví uplatňují masy pracujícího lidu venkovského přímo, nebo svými činovníky právo spolurozhodovati v hospodářské vládě nad důležitými oblastmi národního jmění takřka každým dnem. Stejně tak činí i družstevnictví dělnické a živnostenské. V tomto velikém významu pro hospodářské sebeurčení širokých vrstev pracujících občanů vidí řečník také jednu z hlavních příčin úspěchů družstevního hnutí. Ke konci zdůraznil fakt, že vybudování organisace provozovacího úvěru zemědělského věnovalo Prusko, Francie, Italie i jiné státy stamilionové obnosy, kdežto československé zemědělství svoji organisaci provozovacího úvěru formou družstevní vybudovalo si silou vlastní. Jsouc si vědomo úkolů, jmenovitě v nynějších těžkých dobách na něj kladených, pracuje zemědělské družstevnictví nyní hlavně na zdokonalení své výchovné činnosti, hledí utužiti co nejvíce vztah člena k družstvu a postaviti jej ještě více na basi plně reelní a uschopniti družstevnictví, aby činností svou pomohlo výrobě zemědělské, aby přizpůsobila svoji výrobu požadavkům konsumu, dosahujíc při tom potřebné rentability. Zmiňuje se o příčinách nynější světové krise, zdůrazňuje okolnost dosud stále málo zhodnocenou, t. j. rapidní klesání natality hlavně od r. 1923 skoro ve všech státech Evropy, vyjma Rusko. Zjev, který, byť i ne v tom rozsahu, pozoruje se i v Severní Americe. Poněvadž spotřební síla Evropy a Ameriky znamená skoro ¾ konsumní síly celého světa, která vedle toho podlamována jest nezaměstnaností a vyloučením velikých oblastí světa (Rusko, Indie, Čína) z normálních styků obchodních, sluší v této příčině spatřovati jeden z důvodů nynějších obtíží hospodářských, ovšem důvodů, jichž

způsobení jest trvalejšího rázu. Proto úkolem všech mezinárodních budoucích úprav hospodářských musí býti, uvésti v soulad rozbujnělou výrobu se zpomaleným konsumem. Výrobě zemědělské bude hlavně družstevnictví v tomto úkolu věrným pomocníkem.

Dne 5. února promluvili v cyklu přednášek o družstevnictví v našem státě další řečníci pp.: Josef Fukar, tajemník »Unie čs. družstev«, a Josef Dušek, revisor téhož svazu.

První řečník p. taj. Fukar promluvil na téma: »Rozhledy po výrobním družstevnictví«, jmenovitě dělnickém, kteréžto rozlišení odůvodnil odlišností znaků výrobních družstev dělnických od výrobních družstev zemědělců a živnostníků. Dále uvedl příčiny, pro které nemůže se výrobní družstevnictví dělnické vykázati takovým rozšířením a úspěchy jako družstevnictví spotřebitelské a zemědělské. Upozornil na nejednotnost názorů vedoucích představitelů družstevního hnutí, zvláště pokud jde o budoucnost výrobních družstev. Uplatňuje se totiž zejména argument, že celý hospodářský systém se dnes tak podstatně změnil, že musela se změniti i funkce družstev, takže mnoho nejvýznačnějších teoretiků a praktiků je toho názoru, že těžiště družstevního hnutí přeneslo se od družstev výrobních k družstvům spotřebním.

Ve svém dalším referátu zdůrazňuje, že nelze popříti, že veškeré soudobé družstevnictví vyšlo z myšlenky výrobního družstva a že v tomto smyslu jsou výrobní družstva základem a prvopočáteční formou družstevnictví.

Snažení družstev výrobních ztělesněno je v hesle: »K samosprávě práce a vymanění se z námezdního poměru«. Samospráva práce, tato základní a živelná idea, je alfou a omegou výrobního družstevnictví, jehož ideologie byla skvěle vypracována v úplně samostatnou soustavu.

Dále znázornil spor družstevních a socialistických představitelů o tom, mají-li družstva býti podpořena státem či nikoli. Zejména však rozvedl principielní rozdíl mezi výrobními a jinými družstvy, který spočívá v tom, že výrobní družstevnictví popírá námezdní práci, kdežto ostatní družstva používají námezdní práce.

Znázornil silné stránky výrobního družstevnictví i jeho specifické slabosti, odůvodnil příčiny neúspěchu s poukazem na šetření v téže příčině, které uvádějí spisovatelé S. a B. Webbovi. Rozdělil družstva na pravá a nepravá, na družstva čistého typu a na družstva smíšená.

V závěru pak uvedl, že největší počet výrobních družstev soustředěn je ve třech revisních svazech, jmenovitě v Ústředním svazu československých družstev, v »Unii československých družstev« a v »Legiojednotě«, u kterých zachycena je prosperita 336 výrobních družstev dělnických, která mají skoro 30.000 členů, z nichž ve svých podnicích zaměstnávají téměř polovinu. Tržba těchto výrobních družstev za vyhotovené výrobky činila v posledním roce přes půl miliardy Kč, kapitál na závodních podílech činí téměř 25 milionů, reservní fondy téměř 20 milionů, zápůjčky členů 15 milionů a celkový provozní kapitál výrobních družstev činí 50 milionů Kč. Družstva hospodaří s celkovým kapitálem ve výši cca 200 milionů Kč.

Ukončil prohlášením, že je oprávněna naděje, že družstevnictví všech forem uplatní nejen v teorii, nýbrž i v praxi zásady svépomoci, vzájemnosti a spolupráce, neboť s družstevnictvím, které bude organisováno uzavřenou jednotkou pracovníků, tvoří soběstačný celek, jehož pevné organisační spoutání a řádné učlenění činí teprve družstevnictví dokonalým nástrojem hospodářské demokracie.

Po něm promluvil p. revisor Dušek na téma: »O stavebních a bytových družstvech a řešení bytové krise«. Řečník podal nejdříve krátký přehled o vývoji zákonodárství o podporování stavebního ruchu státem a poukázal na různou výši a různý způsob státní podpory, což doložil zajímavou statistikou.

Příčiny nynější tak zvané bytové krise jsou všeobecně známé. Jsou to v prvé řadě neúměrná drahota stavebních pozemků, drahý stavební materiál, hlavně cement a železo, a konečně drahý stavební a hypotekární úvěr. Aby bylo znemožněno předražování stavebních pozemků, doporučil řečník, aby v novém zákoně o stavebním ruchu bylo značně rozšířeno a usnadněno vyvlastňovací právo větších obcí a měst, aby jejich rozvoj mohl se díti plánovitěji. Ohledně vyvlastňovacího práva jednotlivců doporučuje přednášející pouze malé změny dosavadních ustanovení. Od provedení těchto změn ve vyvlastňovacím řízení očekává značné snížení stavebního nákladu.

Ohledně neúměrné drahoty stavebního materiálu doporučuje svépomocnou akci stavebních družstev a příslušníků stavebních oborů za pomoci státu, poněvadž jiným způsobem se továrny vyrábějící stavební materiál k snížení cen nedonutí.

Pro oživení stavebního ruchu, snížení stavebního nákladu a nájemného by mělo velký význam zřízení Zápůjčkových ústavů, o nichž jednají nynější zákony o stavebním ruchu. K zřízení těchto ústavů dosud nedošlo pro neúčast a nezájem velkých bank a pojišťoven. Přednášející doporučuje, aby tyto ústavy byly zákonem donuceny ukládati část svých reserv a hotovostí v Zápůjčkových ústavech na mírný úrok. Přiměřenou částku by uložil též stát, který by mimo to poskytoval vkladatelům úrokové prémie. Tím by se docílilo levného úvěru a mohla by býti provedena konverse dříve již povolených hypot. zápůjček, čímž by se docílilo snížení úroků a v důsledku toho i nájemného i v těch družstevních domech, které byly vystaveny pouze se státní zárukou. Tím by i stát ušetřil mnoho milionů na úrocích a mohl by ušetřené částky použíti ve prospěch stavebního ruchu.

Na konci své přednášky ocenil řečník blahovůli vedoucích činitelů ministerstva sociální péče vůči stavebním družstvům a poukázal na výchovnou činnost revidentů tohoto ministerstva, kteří se neomezují pouze na provádění revisí, nýbrž poskytují činovníkům družstev cenné rady a pokyny, týkající se vedení účetních knih a podobně.

»**O sociálním kapitále v družstevnictví**« přednášel 12. února 1931 poslanec A. Dietl, tajemník Verband deutscher Wirtschaftsgenossenschaften. Řečník upozornil ve své přednášce na rozdíl mezi družstvy a obchodními kapitalistickými společnostmi po stránce praktické i teoretické. Rozdíl hlavní spočívá v tom, že v podnikání výdělečném kapitál rozhoduje, kdežto v družstvu kapitál slouží. Ve výdělečném podnikání kapitalista celé své snažení a podnikání řídí jen za účelem zisku, kdežto družstevník má na mysli prospěch celku, prospěch družstva. Hnutí družstevní se neomezuje jen na jeden stav, jednu třídu, je pro všechny kruhy. Hnutí to se nespokojuje jen spojením hospodářských sil jednotlivců, nýbrž usiluje i o hromadný nákup, o hromadné a jednotné obstarávání společných záležitostí, čímž se hnutí to posiluje hospodářsky a snáze uchrání se konkurenci soukromého podnikání.

Že se o družstevním hnutí dost málo ví, vysvítá z toho, že nevystupuje okázale navenek. Do nedávna bylo opomíjeno i vědou, ač družstevní hnutí poskytuje mnoho látky pro studium potřeb a snah a cílů dělnické třídy a tříd sociálně slabých a k obohacení vědomostí národohospodářských.

Přicházeje k vlastnímu tématu přednášky, uvádí, že v družstevním hnutí rozeznáváme 4 druhy kapitálu: podílnictví, dobrovolné vklady členů, cizí kapitál a sociální kapitál (t. j. reservy a jiné fondy). Podíly jsou vlastním provozovacím kapitálem, zvětšeny pak o ručení členů, tvoří pak kapitálové risiko a záruku věřitelům. Zákon sice připouští získání i více podílů jednotlivým členem, ale zásada, že každý člen má jen jeden hlas, znemožňuje převahu kapitálově silnějších členů nad slabšími. Družstva se snaží všemožně získati pro provoz dostatek

vlastního kapitálu, neb aspoň dávají přednost kapitálu svých členů (žádají ponechání zisků k disposici družstva nebo přijímají úsporné vklady), ale přes to se zpravidla žádné z nich v počátcích své existence neobejde bez cizího kapitálu. V r. 1929 vklady u všech družstev dosahovaly téměř 19 miliard Kč (56% všech vkladů u peněž. ústavů), z toho u spotřebních družstev ¾ miliardy Kč. Přednášející upozornil na nebezpečí cizího kapitálu v hnutí družstevním, zejména na nebezpečí kapitálu na krátkodobý úvěr, jenž může případně vážně ohroziti existenci družstev, a proto má se ho družstevní hnutí co nejvíce vystříhat. Aby se hnutí družstevní obešlo bez cizího kapitálu, má býti ve stanovách pamatováno na tvoření reservního fondu. Družstevní zákon sám nutné vytvoření fondu nepředpisuje. Protože reservní fond nemůže býti dotován z poměrně nízkých členských příspěvků, doporučuje řečník, aby mu byly přikázány větší částky z čistého zisku. Tvoření reservního fondu má býti věnována co největší péče, protože je to jediný provozovací kapitál, z kterého se neplatí úroky a který je nevypověditelný, a tím tedy zajišťuje trvání a prosperitu družstva. Dalším pramenem tvoření dobrovolných reserv družstev je podle řečníka správné vedení účetní stránky družstva a péče o odpisy a nepřeceňování nemovitostí. Družstva takto hospodařící mohou přečkati i těžké hospodářské otřesy.

»**O vývoji a dnešním stavu živnostenského družstevnictví**« přednášel dne 19. února Al. Fleischer, vrch. řed. živnost. služby zveleb. a úvěrní. v ministerstvu obchodu. Poukázav na obtíže, které znesnadňují družstevní organisování živnostníků a obchodníků, vylíčil přednášející vývojové etapy živnostenského družstevnictví, vznikající již v roce 1848.

Pozoruhodný je vývoj Občanských záložen, jejichž úkolem bylo poskytovati malým a středním živnostníkům a obchodníkům úvěr a dáti lidovým vrstvám v městech příležitost k spoření. Oběma úkolům občanské záložny vyhověly a rozvoj jejich osvětluje nejlépe fakt, že vzrostl počet jejich členů proti roku 1919 o 49%, vlastní jmění o 280%, vklady o 317% a půjčky členům o 726%.

Občanské záložny rozšířily však později svoji činnost na mnohem širší basi, a proto usilovalo živnostnictvo o vlastní peněžní ústavy, jejichž počet vzrostl do konce roku 1929 na 447 s 56 miliony Kč vlastního jmění a se 755 miliony Kč vkladů. Členům půjčily tyto ústavy přes 913 milionů Kč. Neúvěrních družstev bylo koncem roku 1929 celkem 657 s vlastním jměním přes 64 miliony Kč a s tržbou přes 850 milionů Kč.

Živnostenské záložny a družstva jsou organisována v 8 svazech, které mají skoro 10 milionů Kč vlastního jmění, 56 milionů Kč vkladů a rozpůjčily členským družstvům 86 milionů Kč.

Dobrovolnou dohodou těchto svazů byl za souhlasu státní i zemské správy pověřen provisorně funkcí vrcholné organisace družstevní Zemský úvěrní fond živnostenský v Praze, který je úzce spjat s vývojem živnostenského družstevnictví zejména v Čechách. Definitivní forma ústředí má býti řešena na podkladě tohoto Fondu zvláštním zákonem. Do živnostenského družstevnictví, jež bylo až dosud po stránce politické v podstatě neutrální, vniká však nyní politika se všemi svými důsledky. Na jedné straně pomáhá politika prosazovati požadavky živnostnictva o pomoc veřejnou — na druhé straně však rozvrací jednotnost družstevnictví.

»Pochopme již jednou všichni,« pravil přednášející, »že založiti družstvo z důvodů jiných než hospodářských, je t ě ž k é p r o v i n ě n í páchané na m y š l e n c e d r u ž s t e v n í, která zná jen druha stejně tísněného hospodářskými poměry, jako jsme tísněni i my. Neptáme se ho tedy ani po náboženství, ani po světovém názoru, ani po politickém přesvědčení.«

Přednášející skončil ujištěním, že měla živnostenská družstva nepopiratelný význam v zápase samostatných živnostníků o udržení či zlep-

šení hospodářského stavu, třebaže je nelze považovati za universální prostředek k záchraně toho, co je již nenávratně ztraceno.

Dr. Vladimír Hajný, právní rádce Ústředního svazu čs. družstev, promluvil pak o »Družstevním právu a jeho reformě«. Základní změny družstevních zákonů není třeba. Není účelné pojímati ustanovení o družstvech do jednotného obchodního zákona, neboť družstevní útvar je pojmově odlišný od kapitálových společností obchodních. Přikročí-li se k reformě družstevního práva, půjde především o reformu zákona revisního ve směru každoroční revise místo jednou za dva roky a zejména zjednati vykonatelnost příkazům revisora a revisního svazu. Při reformě vlastního družstevního zákona bude nutno hlavně působiti k tomu, aby se zabránilo tvoření nepravých družstev, a to vymezením pojmu družstva. Při tom bude nutno vyřešiti některé otázky sporné v judikatuře nebo pokud soudy vykládají pojem družstva příliš úzce, tak zejména zákaz tvoření družstev s kulturním a ideálním účelem, provozování hostinské živnosti dělnickými a spolkovými domy. Bude nutno novelovati zákon o daních přímých a zákony poplatkové, umožnit slučování a rozlučování družstev. Ačkoliv vývoj byl brzděn, vykazuje družstevnictví v ČSR. netušený rozmach, což vysvítá z příkladu konsumních družstev v Mor. Ostravě, Praze, Plzni, Brně, Hrdlovce a Prostějově, Velkonákupní společnosti družstev i výrobních a jiných družstev, organisovaných v Ústředním svazu čs. družstev. Družstvo jako útvar demokracie hospodářské jest útvarem budoucího blízkého vývoje, který nutno podporovati a nikoliv brzditi.

Ve čtvrtek dne 26. února 1931 uspořádal Sociální ústav **»Rozhovor o racionalisaci a nezaměstnanosti«.** V úvodním referátě zdůraznil doc. dr. Verunáč, jednatel racionalisační komise Soc. ústavu, proč se Soc. ústav odhodlal k uspořádání tohoto rozhovoru. Nejasnost ve veřejnosti o tom, v jaké míře spoluzavinila racionalisace nynější hospodářskou krisi anebo tuto krisi zostřuje, dále touha odborných pracovníků na problému racionalisace při Soc. ústavě vyslechnouti stesky a názory zúčastněných činitelů a konečně pak závazek, který Soc. ústav jako národní skupina Mez. sdružení pro soc. pokrok na sebe převzal, totiž závazek, že bude studovati u nás otázku racionalisační a její sociální důsledky, to všechno bylo příčinou, proč Soc. ústav se k uspořádání tohoto rozhovoru odhodlal.

Dr. Kollar, min. rada Stát. úřadu statistického, uvedl, že na racionalisaci se máme dívati jako na problém etický a sociální, a nikoli jako na problém rentability podniku. Všechno zklamání s racionalisací vyplývá, podle řečníka, z mylného pojetí racionalisace jako prostředku, aby z podniku se docílilo co největšího peněžního zisku. Racionalisaci musíme řešiti, a to s ohledem na lidská práva a s ohledem na spotřebu. Racionalisace nesmí se zvrhnouti v bezduchou schematisaci, ve zbytečné omezování individuality, ve zhoršení kvality, ve zmenšení příležitosti k práci a v nepřirozené spotřebě sil. Výstřelky, vyplývající ze zneužívání racionalisace, musíme potírati.

Architekt Bitterman pravil, že zhospodárnění a zlepšení výroby musí býti úměrné ostatním složkám lidské společnosti a nesmí překročiti hospodářské předpoklady. Při snahách pro zhospodárnění výroby nesmíme se dopustiti těch velkých chyb, jakých se dopustilo Německo, které racionalisovalo překotně a bez ohledu na hospodářské předpoklady racionalisace. Racionalisace má své meze finanční, hospodářské a sociální. Nutno ji přizpůsobovati pravidelnému odbytu zboží, tempo racionalisace nutno přizpůsobiti absorpční kapacitě trhu práce.

Dr. Štern ve svém referátě o sociálních důsledcích racionalisace pravil, že i když není racionalisace hlavní příčinou světové dnešní hospodářské krise, přes to ji zostřuje a způsobuje nezaměstnanost nejhůře léčitelnou, totiž nezaměstnanost strukturální a technologické

povahy. Řečník citoval celou řadu příkladů z ciziny i u nás jako důkaz o tom, že skutečná racionalisace znamená velmi citelné propouštění přespočetných zaměstnanců. Jest proto přirozeným požadavek závodních výborů a odborových organisací, aby byly předem vyrozuměny a slyšeny o opatřeních, které mají za následek snižování počtu zaměstnanců, neboť vhodným protiopatřením mohlo by se propouštění přebytečných zmírniti anebo neutěšenému jejich osudu jinak odpomoci. Proti sociálním důsledkům racionalisace musí býti vykonána tato sociální opatření: povinné pojištění proti nezaměstnanosti; řádné vybudování veřejno-právního zprostředkování práce; umožnění přeřaditi propuštěné zaměstnance do jiných oborů; snížení věkové hranice pro nárok na důchod starobní; nárok na odškodnění za propuštění z práce těm zaměstnancům, kteří jiného zaměstnání nalézti nemohou a nárok na starobní neb invalidní důchod dosud nemají; zkrácení pracovní doby, zavedení 5denního týdne pracovního a prodloužení školní návštěvy.

Dr. P á r t l uvedl, že racionalisace v zemědělství nezpůsobuje nezaměstnanost, spíše naopak dává podnět k novým zdrojům práce. Racionalisaci v zemědělství kladou ovšem meze jednak přírodní podmínky, jednak pak rozvrstvení půdy u nás. Řečník zdůrazňuje, že v zemědělství racionalisace musí býti prováděna, poněvadž jedině zhospodárněním zemědělské výroby může býti léčena zemědělská krise.

V referátě o racionalisaci v obchodě a peněžnictví pravil I n g. M u n k, že obchod musí se snažiti, aby prodával za nejvhodnějších podmínek pro konsumenta. Při tom však zdůraznil, že prosperita obchodu závisí úplně na kupní síle obyvatelstva. Příčinu dnešní krise distribuce vidí v příliš vysoké režii. Nemá-li distribuční režie vzrůstati do nekonečna, musí se racionalisovat. Racionalisace v průmyslu nebude míti příznivých následků, dokud se neprovede racionalisace obchodu a veřejné správy. Racionalisací v obchodě se ušetří spíše na režii věcné než osobní. Proto nebudou asi racionalisací v obchodě postiženy vyšší kategorie obchodního zaměstnanectva, snad jen zaměstnanectvo pomocné. Vedle racionalisace vnitřní, t. j. racionalisace obchodních podniků, bude se, podle řečníka, pokračovati v racionalisaci vnější, to znamená, budou vznikat nové formy distribuční organisace. — Protože potřebujeme úspornější organisace peněžní, musí dojíti k racionalisaci i v peněžnictví, která se však nesmí prováděti jednostranně na účet zaměstnanců.

V referátě d r a Š l e c h t y o racionalisaci v obchodu bylo řečeno, že po technické stránce bylo vykonáno vše, co bylo třeba. Zklamala však obchodní stránka racionalisace, zklamala distribuce a zklamala naděje, že technické zhospodárnění výroby povede ke zlevnění. Zklamala však také otázka politická i sociální, protože s pokrokem technickým nešlo též souběžně sociální zákonodárství. Referent soudí, že u nás na účet racionalisace lze připsati nejvýše 10% nezaměstnaných. Pokusy v cizině ukazují, že nezaměstnanosti vznikající z racionalisace lze čeliti vhodnými sociálními protiopatřeními.

D o c. I n g. F i a l a uvedl, že racionalisace v dopravnictví u nás jest nesoustavná, jen částečná a týká se pouze stránky technické a téměř vůbec ne stránky organisační. Důvod toho vidí řečník v tom, že provádět racionalisaci v dopravnictví jest mnohem těžší, než prováděti ji v průmyslu a v obchodě, ale hlavní příčinu dosavadního neúspěchu racionalisace v dopravnictví vidí řečník v otázce finanční. Jest to nedostatek investičního kapitálu a mimo to dopravní podniky, zejména státní, nemohou disponovati nutnými prostředky. Další příčinu neúspěchu racionalisace v dopravnictví vidí řečník v nedostatku jednotného dopravního programu a nedostatku vzájemnosti různých dopravních prostředků. Za těchto okolností jest přirozené, že racionalisace v dopravnictví nemohla míti neblahých sociálních důsledků.

Debaty zúčastnil se konsulent Vaněk, který uvedl hlavně, že technické racionalisaci musí odpovídati tempo racionalisace v distribuci a ostatních oborech hospodář. činnosti a že racionalisace musí přihlížeti k lidskému činiteli ve výrobě. Vrch. odb. rada dr. Reif vyjádřil v podstatě dvě myšlenky, pokud jde o službu statistickou v souvislosti s racionalisací. Především zdůraznil, že jest možno předvídat vývoj hospodářských poměrů a činiti nutná opatření ze všech ostatních hospodářských cyklů na podkladě statistickém. K tomu účelu jest zapotřebí celé řady statistik, které jsou běžně označovány jako statistiky konjunkturální. Dále se zmínil o tom, že nejvýznačnější a nejdůležitější z těchto statistik jest statistika nezaměstnanosti. Do jaké míry možno nezaměstnanost považovati za následek racionalisace, musí býti objektivně zjištěno. Dr. Kratochvíl zdůrazňoval potřebu racionalisace ve veřejné správě, neboť aparát veřejné správy zůstává pozadu za celým hospodářským životem. Ing. Herman vidí hlavní příčinu, že technická racionalisace nepřináší zlevnění, naopak způsobuje nezaměstnanost v tom, že úvěr je neobyčejně drahý. Snížením ceny úvěru na předválečnou míru by se oživil stavební ruch, který by mohl odstraniti naši nezaměstnanost. Velkoobchodník Gibian uvedl, že racionalisaci nemůžeme zamítati, i když má za následek uváděné neblahé sociální důsledky.

V závěrečném slově konstatoval doc. dr. Verunáč, že z referátů i debaty vysvítá, že není odporu proti racionalisaci. Konstatoval, že řečníky bylo zdůrazňováno, že racionalisace výroby předběhla racionalisaci distribuce a že neměla za následek zvýšení důchodové úrovně spotřebitelů, čímž nastalo porušení rovnováhy v hospodářství. Bylo také upozorněno v referátech i v debatě, že lidský činitel zůstal při provádění racionalisace úplně opomenut a že racionalisace vykazuje řadu negativních sociálních důsledků, proti nimž žádáno sociální protiopatření. Konkretní náměty během rozhovoru přednesené stanou se podkladem studia racionalisační komise při Sociálním ústavě, která za účelem jich provedení vejde v úzkou spolupráci s ostatními vědeckými institucemi otázkou racionalisace se zabývajícími a s ostatními interesenty.

Z členů Sociálního ústavu zemřeli:

Dne 17. prosince 1930 Dr. Josef Skoch, vrchní ministerský komisař ministerstva sociální péče, který byl po dlouhá léta vládním poradcem na mezinárodních konferencích práce a vydal v Publikacích Sociálního ústavu velmi cennou studii »Mezinárodní organisace práce a Československo«. — Dne 24. února 1931 zemřel MUDr. Antonín Merhaut, zdravotní rada hlav. města Prahy v. v.